

Jeśli musisz zeznawać - rola świadka w postępowaniu karnym

PORADNIK

RZĄDOWY PROGRAM OGRANICZANIA PRZESTĘPCZOŚCI
I ASPOŁECZNYCH ZACHOWAŃ
„RAZEM BEZPIECZNIEJ”
im. Władysława Stasiaka na lata 2016 i 2017

MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI
KOMENDA GŁÓWNA POLICJI

JEŚLI MUSISZ ZEZNAWAĆ **rola świadka w postępowaniu karnym?**

PORADNIK

Wydanie IV zmienione

Opracowanie:
Wydział Dochodzeniowo-Śledczy Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji

WARSZAWA 2016

Opracowanie:
Biuro Kryminalne Komendy Głównej Policji

Wydawca
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

© Copyright by Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Warszawa 2016

ISBN 978-83-946902-5-0

Skład, druk i oprawa:
PHU "LOGOS" s.c.
05-200 Nowe Lipiny
ul. Szosa Jadowska 48a
tel/fax 22 787 77 83, 787 29 11

Spis treści

Wstęp	4
1. Kim jest świadek w polskim prawie karnym?	5
2. Małoletni świadek	5
3. Sposób wezwania świadka do złożenia zeznań	6
4. Prawa świadka	6
5. Obowiązki świadka. Odpowiedzialność świadka związana ze składaniem zeznań	9
6. Jak odbywa się przesłuchanie świadka?	11
7. Czym jest okazanie i konfrontacja z udziałem świadka?	13
8. Świadek incognito (świadek anonimowy)	14
9. Świadek koronny	15
10. Pomoc dla świadka	15
11. Zakończenie	17

Wstęp

Być może otrzymałeś właśnie wezwanie do stawiennictwa w jednostce Policji, celem przesłuchania w charakterze świadka i masz w związku z tym szereg pytań, obaw i wątpliwości. A może podobne doświadczenie było już Twoim udziałem i teraz zastanawiasz się nad celowością czy prawidłowością niektórych czynności, w jakich uczestniczyłeś. Czytając poradnik, masz szansę poszerzyć swą wiedzę w tym zakresie, dowiedzieć się, jak to jest być świadkiem oraz co się kryje pod sformulowaniem „złożyć zeznanie”.

Zdajemy sobie sprawę, że konieczność złożenia zeznań może być dla Ciebie sytuacją stresującą. Tymczasem wezwanie w charakterze świadka oznacza tak naprawdę, że prosimy Cię o pomoc.

By nasza współpraca przebiegła sprawnie i efektywnie, a atmosfera towarzysząca kontaktom była rzeczowa, ale również na cechowana sympatią i wzajemnym zrozumieniem, przygotowaliśmy niniejszy poradnik. Dowiesz się z niego między innymi, kim jest świadek w polskim prawie karnym i w jaki sposób Policja (lub inny uprawniony organ) może Cię wezwać do złożenia zeznań. Postaramy się wyjaśnić, na czym polega przesłuchanie i jaki jest jego przebieg oraz czym się różni okazanie od konfrontacji. Z pewnością zainteresuje Cię także problematyka uprawnień przysługujących świadkowi, na przykład, w jakich przypadkach można odmówić składania zeznań oraz kiedy świadek może żądać utajnienia swojej tożsamości. Nie można też zapominać o obowiązkach ciążących na świadku, które wynikają z kodeksu postępowania karnego.

Tego wszystkiego dowiesz się, czytając niniejszy poradnik.

1. Kim jest świadek w polskim prawie karnym?

Świadek jest jednym z podstawowych źródeł dowodowych, czyli źródłem informacji o faktach (dowodach) w każdej sprawie karnej. Świadkiem może być każda osoba, która w ocenie organu prowadzącego postępowanie może posiadać informacje przydatne dla rozstrzygnięcia sprawy i została wezwana w celu złożenia zeznań. Świadkiem może być także osoba, która bez wezwania sama zgłosił się do organu procesowego w celu złożenia zeznań.

Świadcami są przede wszystkim osoby obecne podczas popełniania przestępstwa lub posiadające na jego temat wiedzę. Przy czym brak określonej wiedzy w pewnych okolicznościach też może być istotną informacją, mającą wpływ na ustalenie stanu faktycznego sprawy. Zeznanie sprowadzające się do zaprzeczenia czemuś, w określonych sytuacjach może okazać się cenne dowodowo (na przykład w odniesieniu do alibi podejrzanego).

Świadkiem w sprawie karnej może być każdy.

Ponieważ nie obowiązuje żadna granica wieku, świadkiem może być osoba małoletnia, ale także ubezwłasnowolniona, a nawet z zaburzeniami psychicznymi w takich sytuacjach przesłuchanie w charakterze świadka odbywa się w obecności biegłych oceniających wiarygodność składanych zeznań i możliwość ich wykorzystania w dalszym procesie dowodowym.

Mimo zaawansowanych możliwości policyjnych laboratoriów oraz informatycznych technologii i specjalistycznych instrumentów wykorzystywanych w codziennej służbie, zeznanie świadka jest i pozostanie dowodem nie do zastąpienia.

W toku każdego postępowania przygotowawczego Policja ma obowiązek ustalić świadków, a następnie odebrać od nich zeznania. Dlatego często wzywa na przesłuchanie wiele osób, nie wiedząc, czy wszystkie one wniosą do sprawy coś istotnego. Wzywa zatem zarówno osobę, wobec której istnieje pewność, że posiada ważne informacje,

Jak i tę, co do której jedynie zachodzi uzasadnione przypuszczenie, iż dysponuje odpowiednią wiedzą. Przepisy procedury karnej nakładają na osobę wezwaną w charakterze świadka obowiązki, których niewykonanie może skutkować zastosowaniem kar porządkowych, a nawet odpowiedzialnością karną. Jednak przepisy te przyznają też świadkowi rozległe uprawnienia. Prawa i obowiązki świadka zostały szerzej omówione w dalszej części poradnika.

Szczególną kategorią jest świadek będący jednocześnie pokrzywdzonym, to znaczy zeznający we własnej sprawie. Jest to osoba, której dobro prawne (zdrowie, życie, mienie, cześć, nietykalność cielesna itd.) zostało bezpośrednio naruszone (to znaczy, gdy sprawca przestępstwa godził w dobro pokrzywdzonego i spowodował jego uszczerbek poprzez kradzież, pobicie, pomówienie itd.) lub było zagrożone przestępstwem (to znaczy, gdy sprawcy nie udało się bezpośrednio naruszyć jakiegoś dobra prawnie chronionego, ale usiłował to uczynić, co wiązało się z realnym zagrożeniem tego dobra).

Kwestie omawiane w niniejszym poradniku dotyczą w jednakowym niemal stopniu świadków przestępstw, jak też świadków wykroczeń. W pierwszym przypadku są one normowane przez kodeks postępowania karnego, w drugim opierają się na kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia. Ustalenie, czy osoba jest świadkiem w sprawie o przestępstwo, czy w sprawie o wykroczenie leży w gestii uprawnionych organów, które określa to w zakresie swoich właściwości.

2. Małoletni świadek

Małoletni świadek zawsze będzie traktowany szczególnie.

Jeżeli osoba przesłuchiwana nie ukończyła 15 lat, czynności z jej udziałem powinny być, w miarę możliwości, przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie (art. 171 § 3 k.p.k.). Jeżeli rodzic (przedstawiciel ustawowy) jest obecny podczas przesłuchania, informacja o tym znajdzie się w protokole z przeprowadzanych czynności.

Jeśli małoletni jest jednocześnie pokrzywdzonym, kodeks postępowania karnego zaleca szczególne zasady oraz ograniczenia. W przypadku małoletniego pokrzywdzonego przestępstwem przeciwko wolności seksu-

alnej i obyczajności (zgwałcenie, doprowadzenie do poddania się lub do wykonania innej czynności seksualnej, kazirodztwo, przestępstwa związane z pornografią i prostytutką) oraz rodzinie i opiece (znęcanie się fizyczne lub psychiczne, porzucenie, uprowadzenie), który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, zasadą jest przesłuchanie jednorazowe. Czynności tej dokonuje sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa - w przesłuchaniu mają prawo wziąć udział prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego (art. 185a k.p.k.). Podstawowym celem tego uregulowania prawnego jest ochrona małoletnich ofiar przed wtórną witalizacją ze strony organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, wynikającą z wielokrotnych przesłuchań w toku całego postępowania. Istotne jest także zapewnienie pokrzywdzonemu jak najlepszych warunków do swobodnego złożenia zeznań oraz zminimalizowanie stresu wywołanego przesłuchaniem i odtwarzaniem przebiegu przestępstwa, a tym samym powracaniem do związanych z nim przeżyć. Przesłuchanie to przeprowadza się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach w siedzibie sądu lub poza jego siedzibą. Minister Sprawiedliwości określił w drodze rozporządzenia, sposób przygotowania takiego przesłuchania oraz warunki, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania takich przesłuchań, w tym ich wyposażenie techniczne. Przepisy te w pewnym sensie sankcjonują inicjatywę Fundacji „Dzieci Niczyje”, polegającą na organizowaniu niebieskich pokoi - pomieszczeń usytuowanych poza budynkami organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, służących do przesłuchań dzieci.

Wyjątkiem od zasady jednorazowego przesłuchania jest sytuacja, gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania lub gdy zażąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego.

Małoletniego świadka niebędącego pokrzywdzonym, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, można przesłuchać w wyżej określonych warunkach w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, a także o przestępstwa seksualne, jeżeli jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 185b k.p.k.). Artykuł ten nie znajduje zastosowania, jeżeli małoletni współdziałał w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne.

Podczas każdej czynności dowodowej z udziałem małoletniego, policjant kieruje się przede wszystkim dobrem dziecka.

3. Sposób wezwania świadka do złożenia zeznań

Wezwania wysyłane są do uczestników postępowania karnego, gdy zachodzi konieczność ich przesłuchania bądź dokonania z ich udziałem innych czynności procesowych.

Na wezwaniu należy oznaczyć organ wysyłający nakaz stawiennictwa oraz podać, w jakiej sprawie dana osoba jest wzywana, a także w jakim charakterze, miejscu i czasie ma się stawić oraz czy stawiennictwo jest obowiązkowe. Musi się na nim również znaleźć pouczenie o skutkach niestawiennictwa (art. 129 § 1 k.p.k.).

Wezwania doręczane są za osobistym pokwitowaniem odbioru przez operatora pocztowego, czyli przedsiębiorcę uprawnionego do wykonywania działalności pocztowej, na podstawie wpisu do rejestru operatorów pocztowych (np. Poczta Polska. InPost) albo pracownika organu wysyłającego, a tylko w razie niezbędnej konieczności przez Policję (art. 131 § 1 k.p.k.).

W przypadku niecierpiącym zwłoki, uczestników postępowania można wzywać lub zawiadamiać telefonicznie albo w inny sposób, stosownie do okoliczności (art. 137 k.p.k.).

4. Prawa świadka

Świadek w polskim procesie karnym posiada rozległe uprawnienia.

Świadka, który nie może stawić się na wezwanie z powodu choroby, kalectwa lub innej niedającej się pokonać przeszkody, można przesłuchać w miejscu jego pobytu (art. 177 § 2 k.p.k.).

Kodeks postępowania karnego w art. 171 normuje tryb przesłuchiwania oraz przesłanki ważności uzyskanych w ten sposób zeznań świadków. Zgodnie z tym artykułem, osobie przesłuchiwanej należy umożliwić swobodę wypowiedzi, a więc taki stan, w którym przesłuchiwany zachowuje pełną możliwość formułowania

oświadczenia dowodowego zgodnie z własną wolą. Zeznania złożone w warunkach wyłączających tę swobodę nie mogą stanowić dowodu i zostaną pominięte przez organ procesowy przy ustalaniu okoliczności faktycznych sprawy (§ 7). Wyłączeniem swobody wypowiedzi świadka jest w szczególności: zadawanie pytań sugerujących odpowiedź (§ 4), stosowanie wobec osoby przesłuchiwanej przymusu lub groźby bezprawnej (§ 5 ust. 1), stosowanie wobec osoby przesłuchiwanej hipnozy, środków chemicznych lub technicznych wpływających na jej procesy psychiczne albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu (§ 5 ust. 2). Ponieważ zgodnie z art. 174 k.p.k. dowodu z zeznań świadka nie wolno zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych, zeznania świadka mają walor tylko wówczas, gdy zostały utrwalone w formie protokołu, którego niczym nie można zastąpić.

Podczas swobodnej wypowiedzi świadka niedopuszczalne jest, by przesłuchujący: przerywał tok wypowiedzi świadka (chyba że wypowiedź ta w szerokim zakresie wykracza poza granice określone celem przesłuchania), okazywał zniecierpliwienie, ponaglał w celu przyspieszenia relacji, rozpraszał świadka, prowadził rozmowy z innymi osobami, pouczał lub oceniał świadka, przedstawiał własny punkt widzenia lub własną ocenę zdarzeń.

Przepisy przewidują możliwość skorzystania przez osobę wezwaną do złożenia zeznań z prawa do odmowy składania zeznań. Prawo takie przysługuje osobom najbliższym dla podejrzanego (art. 182 § 1 i 2 k.p.k.). Prawo odmowy zeznań obowiązuje pomimo ustania małżeństwa lub przysposobienia (art. 182 § 2 k.p.k.), lecz przysługuje świadkowi tylko w takim zakresie, w jakim zeznania miałyby dotyczyć tego podejrzanego.

Prawo odmowy zeznań przysługuje także świadkowi, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem (art. 182 § 3 k.p.k.).

Można zwolnić od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania osobę pozostającą z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym, jeżeli osoba taka wnosi o zwolnienie (art. 185 k.p.k.).

Osoba uprawniona do odmowy złożenia zeznań albo zwolniona na podstawie art. 185 k.p.k. może oświadczyć, że chce z tego prawa skorzystać nie później, niż przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym. Poprzednio złożone zeznanie tej osoby nie może wówczas służyć za dowód ani być odtworzone (art. 186 § 1 k.p.k.).

Świadek może bez podania przyczyny uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli w ten sposób mógłby narazić siebie lub osobę najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 183 § 1 k.p.k.).

Osobę najbliższą definiuje przepis art. 115 § 11 k.k. Zgodnie z nim, do kręgu osób najbliższych zaliczamy:

- małżonków;
- wstępnych (rodziców, dziadków, pradiadków itd.);
- zstępnych (dzieci, wnuki, prawnuki itd.);
- rodzeństwo (w tym także przyrodnie);
- powinowatych w tej samej linii lub stopniu (ojczym, macocha, zięć, synowa, pasierb, pasierbica);
- osoby pozostające w stosunku przysposobienia oraz ich małżonkowie (dzieci adoptowane, rodzice adopcyjni);
- osoby pozostające we wspólnym pożyciu (konkubent, konkubina).

Nadmienić należy, że w dniu 25 lutego 2016 r. Sąd Najwyższy w składzie 7 sędziów podjął uchwałę, zgodnie z którą „Zawarty w art. 115 § 11 kk zwrot „osoba pozostająca we wspólnym pożyciu” określa osobę, która pozostaje z inną osobą w takiej relacji faktycznej, w której pomiędzy nimi istnieją jednocześnie więzi duchowe (emocjonalne), fizyczne oraz gospodarcze (wspólne gospodarstwo domowe). Ustalenie istnienia takiej relacji, tj. „pozostawania we wspólnym pożyciu”, jest możliwe także wtedy, gdy brak określonego rodzaju więzi jest obiektywnie niesprawdliwiony. Odmienność płci osób pozostających w takiej relacji nie jest warunkiem uznania ich za pozostających we wspólnym pożyciu w rozumieniu art. 115 § 11 kk.”

Dla celów dowodowych każdego świadka można poddać oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu lub psychologicznemu jedynie za jego zgodą (art. 192 § 4 k.p.k.). Obowiązek poddania się oględzinom i badaniu jest nakładany wyłącznie na świadka, który jednocześnie jest pokrzywdzonym, a karalność czynu zależy od stanu jego zdrowia (przy czym w żadnym wypadku nie może to być zabieg chirurgiczny lub obserwacja w zakładzie leczniczym art. 192 § 1 k.p.k.). Nie jest również wymagana zgoda świadka na pewien ściśle określony zakres czynności.

Polska procedura karna przewiduje tzw. zakazy dowodowe, wymieniając osoby, których nie wolno przesłuchiwać na temat niektórych okoliczności. Zgodnie z kodeksem postępowania karnego nie wolno przesłuchiwać między innymi:

- obrońcy albo adwokata lub radcy prawnego działającego na podstawie art. 245 §1 k.p.k. co do faktów, o których dowiedział się, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę oraz duchownego co do faktów, o których dowiedział się podczas spowiedzi (art. 178 ust. 1 i 2 k.p.k.). Zakaz ten obowiązuje nawet w momencie wyrażenia przez te osoby zgody na przesłuchanie. obrońcy, adwokaci lub radcowie prawni oraz duchowni mają jednak obowiązek stawienia się na wezwanie i mogą być przesłuchani w charakterze świadków na okoliczności, których zakaz dowodowy nie dotyczy;
- osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy w zakresie ochrony zdrowia psychicznego, na okoliczność wypowiedzi osoby, wobec której podjęto czynności wynikające z ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 546), co do popełnienia przez nią czynu zabronionego pod groźbą kary (art. 52 ust. 1 cytowanej ustawy);
- lekarza udzielającego pomocy medycznej oskarżonemu, na okoliczność złożonego przez oskarżonego oświadczenia dotyczącego zarzucanego mu czynu (art. 199 k.p.k.), przy czym zakaz dowodowy obejmuje także inne osoby personelu medycznego towarzyszące lekarzowi, nie obejmuje zaś osób postronnych;
- osób obowiązanych do zachowania tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności
- „tajne” lub „ściśle tajne”, co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek bez uzyskania zwolnienia ich od obowiązku zachowania tajemnicy przez uprawniony organ przełożony (art. 179 §1 k.p.k.);
- osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy informacji o klauzuli tajności „zastrzeżone” lub „poufne” oraz tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji na okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek chyba że sąd lub prokurator zwolni te osoby od obowiązku zachowania tajemnicy (art. 180 § 1 k.p.k.);
- osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, rady prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, dziennikarskiej lub statystycznej, na okoliczności objęte tą tajemnicą bez uzyskania sądowego zezwolenia na przesłuchanie i tylko wówczas, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu (art. 180 § 2 k.p.k.). Zwolnienie dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy nie może dotyczyć danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych (art. 180 § 3 k.p.k.);
- osób korzystających z immunitetu dyplomatycznego bez wyrażenia przez te osoby zgody na przesłuchanie ich w charakterze świadka (art. 581 k.p.k.).

W przypadku przesłuchania świadka będącego jednocześnie pokrzywdzonym, zwłaszcza przestępstwami przeciwko życiu i zdrowiu oraz rodzinie i opiece, policjanci kierują się pewnymi szczególnymi zasadami. Jest to reguła dotycząca starannego dobierania czasu i miejsca przesłuchania pokrzywdzonego w sposób nie narażający go na kontakt z osobą podejrzaną lub z podejrzanymi (jeżeli nie jest to uzasadnione celami postępowania).

Policjant prowadzący czynność przesłuchania poucza świadka o prawie zgłoszenia do protokołu lub na piśmie, w terminie zawitym 3 dni od dnia zakończenia czynności wniosku o zwrot należności związanych ze stawiennictwem (w razie niezłożenia takiego wniosku w terminie zawitym 3 dni od dnia zakończenia czynności, świadek traci prawo do zwrotu należności). Policjant powinien udostępnić świadkowi formularze pomocne w realizacji jego uprawnień, wynikającego z przepisów rozdziału 68 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego. Prawo do żądania należności przysługuje osobie wezwanej w charakterze świadka, jeżeli się stawiła – nawet jeśli nie została przesłuchana. Należnością świadka związaną ze stawiennictwem jest zwrot zarobku lub dochodu utraconego z powodu stawiennictwa, zwrot kosztów podróży od miejsca zamieszkania do miejsca wykonywania czynności i z powrotem (w wysokości rzeczywiście poniesionych racjonalnych i celowych kosztów przejazdu własnym samochodem lub innym odpowiednim środkiem transportu), a także zwrot kosztów noclegu oraz utrzymania w miejscu wykonywania czynności

postępowania. Prawo do uzyskania powyższej rekompensaty kosztów przysługuje również osobie towarzyszącej świadkowi, jeżeli świadek nie mógł stawić się na wezwanie bez opieki tej osoby.

Wysokość poniesionych wydatków związanych ze stawiennictwem, świadek powinien należycie wykaazać.

W przypadku, gdy świadek zostanie wezwany do stawiennictwa w kilku sprawach na ten sam dzień, wskazane należności przyznaje mu się tylko jeden raz.

W sytuacji, gdy świadek stawia się bez wezwania sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze, opisane wyżej należności mogą mu zostać przyznane ale tylko wówczas, gdy został przesłuchany.

5. Obowiązki świadka.

Od odpowiedzialność świadka związana ze składaniem zeznań

Na każdym świadku w sprawie karnej ciąży trzy podstawowe obowiązki:

- obowiązek stawiennictwa na wezwanie;
- obowiązek złożenia zeznań;
- obowiązek zeznawania prawdy.

Po pierwsze więc istnieje obowiązek stawiennictwa na wezwanie i pozostawania do dyspozycji organu procesowego do czasu zakończenia czynności, bowiem każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się w miejscu i o godzinie wskazanej w wezwaniu oraz złożyć zeznania (art. 177 § 1 k.p.k.).

Na świadka, który bez należytego usprawiedliwienia nie stawił się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo bez zezwolenia tego organu oddalił się z miejsca czynności przed jej zakończeniem, można nałożyć karę pieniężną w wysokości do 3000 złotych (art. 285 § 1 k.p.k.). Ponadto w takiej sytuacji prokurator może zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie świadka (art. 285 § 2 k.p.k.).

Usprawiedliwienie niestawiennictwa z powodu choroby świadków (i innych uczestników postępowania karnego) wymaga przedstawienia zaświadczenia potwierdzającego niemożność stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie organu prowadzącego postępowanie, wystawionego przez lekarza sądowego (art. 117 § 2a k.p.k.), zgodnie z przepisami ustawy z dnia 15 czerwca 2007 r. o lekarzu sądowym (Dz. U. z 2007 r. Nr 123, poz. 849 z późn. zm.). Właściwy do wystawienia zaświadczenia jest lekarz sądowy objęty wykazem lekarzy sądowych dla obszaru danego sądu okręgowego, właściwego dla miejsca pobytu uczestnika postępowania (art. 12 ust. 2 cyt. ustawy). Uczestnik postępowania jest zobowiązany przedstawić lekarzowi sądowemu posiadaną dokumentację medyczną z przebiegu leczenia (art. 14 ust. 1), a jeżeli stan zdrowia uczestnika postępowania uniemożliwia stawienie się na badanie, lekarz sądowy przeprowadza badanie i wydaje zaświadczenie w miejscu pobytu osoby wezwanej (art. 12 ust. 3).

W przypadku pobytu uczestnika postępowania w szpitalu, hospicjum stacjonarnym albo innym zakładzie opieki zdrowotnej przeznaczonym dla osób, których stan zdrowia wymaga udzielania całodobowych świadczeń zdrowotnych w odpowiednio urządzonej, stałym pomieszczeniu, lekarz sądowy może wydać zaświadczenie na podstawie udostępnionej dokumentacji, bez osobistego badania uczestnika postępowania (art. 12 ust. 4).

Wzór zaświadczenia wystawianego przez lekarza sądowego, potwierdzającego zdolność albo niezdolność do stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie uprawnionego organu, określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 stycznia 2008 r. w sprawie wzoru zaświadczenia wystawianego przez lekarza sądowego oraz wzoru rejestru wystawionych zaświadczeń (Dz. U. z 2008 r. Nr 14, poz. 86). W siedzibach komend i komisariatów Policji powinien być wywieszony aktualny wykaz lekarzy sądowych uprawnionych do wydawania zaświadczeń, potwierdzających niemożność stawienia się na wezwanie, przekazany przez prezesa właściwego sądu okręgowego.

Obowiązkiem zeznania objęte są zarówno posiadane przez świadka informacje dowodowe, mające znaczenie dla sprawy, jak i dane dotyczące jego tożsamości. Jeżeli świadek bezpodstawnie uchyla się od złożenia zeznania, mimo pouczenia o istnieniu takiego obowiązku, mogą zostać zastosowane wobec niego kary porządkowe w postaci kary pieniężnej do 3000 zł (art. 287 § 1 k.p.k.). W razie uporczywego uchylania się od złożenia zeznania, można zastosować (niezależnie od kary pieniężnej) aresztowanie na czas nieprzekraczający 30 dni (art. 287 § 2k.p.k.).

Po drugie, świadek jest zobowiązany zeznawać prawdę i nie zatajać prawdy. Gdy świadek umyślnie nie realizuje tego obowiązku, podlega odpowiedzialności karnej za popełnienie przestępstwa z art. 233 § 1 k.k. (przestępstwo to jest zagrożone karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8). Od dnia 16 kwietnia 2016 r. świadek może także odpowiadać za przestępstwo określone w art. 233 § 1a k.k. polegające na świadomym składaniu fałszywych zeznań i wprowadzaniu w błąd organu procesowego z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższemu, pomimo pouczenia go o prawie do odmowy składania zeznań lub odpowiedzi na pytania, w sytuacji nieskorzystania z prawa odmowy do ich złożenia (jest ono zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5).

Należy podkreślić, że ewentualne nieścisłości w zeznaniach świadka, niebędące efektem świadomego dążenia do przedstawienia faktów niezgodnie z prawdą, nie stanowią czynu zabronionego. O obowiązku zeznawania prawdy i niezatajania prawdy świadek jest uprzedzony przed rozpoczęciem każdego przesłuchania. W postępowaniu przygotowawczym świadek podpisuje oświadczenie, że został o tym uprzedzony (art. 190 k.p.k.).

W stosunku do przesłuchiwanym małoletnich, kwestia odpowiedzialności przedstawia się następująco:

- dzieci poniżej 13. roku życia informuje się po prostu, że w rozmowie z policjantem należy mówić prawdę;
- dzieci w przedziale wiekowym od 13 do 17 lat poucza się o treści przywołanych artykułów kodeksu karnego oraz o możliwości zastosowania wobec nich środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach nieletnich, w przypadku świadomego naruszenia tych artykułów (popełnienia tym samym czynu karalnego);
- dziecko mające ukończone 17 lat jest traktowane jak osoba dorosła. Istnieją też inne obowiązki świadka.

Świadek, który jednocześnie jest pokrzywdzonym, a karalność czynu zależy od stanu jego zdrowia, ma obowiązek poddania się oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu (przy czym w żadnym wypadku nie może to być zabieg chirurgiczny lub obserwacja w zakładzie leczniczym art. 192 § 1 k.p.k.). Przez uzależnienie karalności czynu od stanu zdrowia pokrzywdzonego należy rozumieć zarówno potrzebę ustalenia, czy czyn w ogóle miał miejsce (na przykład, czy pokrzywdzony zawiadamiający o brutalnym pobiciu ma w ogóle jakieś obrażenia), jak i potrzebę ustalenia elementów stanowiących znamiona określonego przestępstwa (na przykład, jaki był rodzaj, zakres i mechanizm powstania obrażeń ciała pokrzywdzonego). Świadka niebędącego pokrzywdzonym można, dla celów dowodowych, poddać oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu lub psychologicznemu wyłącznie za jego zgodą.

Nie jest wymagana zgoda świadka na pewien ściśle określony zakres czynności wynikających z art. 192a § 1 k.p.k. Do czynności tych należy pobranie odcisków daktyloskopijnych, wymazu ze śluzówki policzków, włosów, śliny, prób pisma, zapachu, wykonanie fotografii lub dokonanie utrwalenia głosu w celu ograniczenia kręgu osób podejrzanych lub ustalenia wartości dowodowej ujawnionych śladów.

Świadek, niekoniecznie będący pokrzywdzonym, nie może sprzeciwić się przesłuchaniu go z udziałem biegłego psychologa lub biegłego lekarza, jeżeli istnieje wątpliwość co do jego stanu psychicznego, stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego spostrzeżeń (art. 192 § 2 k.p.k.). Chodzi tu o pewne sytuacje wyjątkowe przesłuchanie świadka z udziałem biegłego psychiatry lub biegłego psychologa ma miejsce wówczas, gdy zeznania świadka mają istotne znaczenie dla sprawy i nie można z nich zrezygnować, a istnieją dane wskazujące na możliwość odchylenia od normy psychicznej i możliwość ich wpływu na wiarygodność zeznania (na przykład osoby nieopracowalne nie są wyłączone z grona świadków, bowiem niemożność rozpoznania znaczenia czynu w określonych jego sferach nie musi oznaczać niemożności zapamiętywania czynu i przedstawienia jego opisu).

Przewidziana w powyższym przepisie możliwość zastosowania określonego w nim trybu przesłuchania przekształca się w obowiązek organu procesowego zastosowania go, jeżeli istnieje pewność, że świadek cierpi na poważne schorzenia, a jego zeznania są istotne dla dokonania ustaleń w sprawie. Przesłuchanie z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa może zarządzić wyłącznie sąd lub prokurator; uprawnienie to nie przysługuje innym organom procesowym.

Omówiony wyżej obowiązek nie ma zastosowania wobec osób, które skorzystały z prawa do odmowy zeznań lub zostały od nich zwolnione.

Świadek, będący jednocześnie pokrzywdzonym, przebywający za granicą, jest zobowiązany do wskazania adresata dla doręczeń w kraju. Jeżeli tego nie uczyni, korespondencja do niego skierowana będzie wysyłana na ostatnio znany adres w kraju albo jeżeli Marak jest takiego adresu

- załączana do akt sprawy i uważana za doręczoną (art. 138 k.p.k.).

Podobnie, jeżeli strona, nie podając nowego adresu, zmieni miejsce zamieszkania lub nie przebywa pod wskazanym przez siebie adresem pismo wysłane pod ten adres uważa się za doręczone (art. 139 § 1 k.p.k.).

Należy w tym miejscu wspomnieć o pewnej sytuacji szczególnej, do której należą przypadki, gdy ktoś dysponuje informacjami zaświadczającymi o cudzej niewinności. Osoba taka ma obowiązek, nawet bez wezwania, ujawnić posiadaną wiedzę, gdyż zatajenie dowodów niewinności osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa też jest przestępstwem (zgodnie z treścią art. 236 k.k.). Nie podlega jednak karze ten, kto zataja dowody niewinności z obawy przed odpowiedzialnością karną, grożącą jemu samemu lub jego najbliższym.

6. Jak odbywa się przesłuchanie świadka?

Przesłuchanie świadka jest rozmową, która musi zostać utrwalona w formie protokołu. Wymaga również osobistego i bezpośredniego kontaktu świadka z przesłuchującym.

Należy wyraźnie powiedzieć, że przekazanie informacji pocztą elektroniczną, faksem, telefonicznie itp. nie jest złożeniem zeznania (przez telefon można jedynie umówić się na przesłuchanie, uzgadniając na przykład termin dogodny dla obu stron).

Każde przesłuchanie powinno się odbyć w miejscu i czasie wskazanym w wezwaniu, bez narazania wezwanego na zbędne oczekiwanie.

Przesłuchanie, w miarę możliwości, powinien przeprowadzać policjant prowadzący postępowanie. Przed przesłuchaniem policjant zobowiązany jest poinformować osobę przesłuchiwaną o celu przesłuchania.

Protokół przesłuchania świadka zawiera oznaczenie czynności, której dotyczy, jej czasu i miejsca oraz osób w niej uczestniczących, przebieg czynności oraz oświadczenia i wnioski uczestników, wydane w toku czynności postanowienia i zarządzenia oraz stwierdzenie innych okoliczności dotyczących przebiegu czynności (art. 148 § 1 k.p.k.). Zeznania, oświadczenia i wnioski oraz stwierdzenia określonych okoliczności zamieszcza się w protokole z możliwą dokładnością (art. 148 § 2 k.p.k.).

Przed pierwszym przesłuchaniem zgodnie z przepisem art. 300 § 3 k.p.k. poucza się świadka o jego uprawnieniach i obowiązkach określonych w art. 177-192a k.p.k. oraz dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. poz. 21). Minister Sprawiedliwości określił w drodze rozporządzenia, wzór pisemnego pouczenia świadka o jego prawach i obowiązkach w postępowaniu karnym; stanowi on załącznik do niniejszego poradnika, .

Przed rozpoczęciem przesłuchania świadek jest uprzedzony o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy (art. 233 § 1 i 1a k.k.). W postępowaniu przygotowawczym świadek podpisuje oświadczenie, że został uprzedzony o odpowiedzialności (art. 190 k.p.k.).

Przesłuchanie rozpoczyna się od zapytania świadka o imię, nazwisko, wiek, zajęcie, karalność za fałszywe zeznanie lub oskarżenie oraz stosunek do stron (art. 191 § 1 k.p.k.). Policjant sprawdza dane osobowe osoby przesłuchiwanej na podstawie dokumentu stwierdzającego tożsamość: dowodu osobistego, paszportu lub zagranicznego dokumentu tożsamości, czyniąc o tym adnotację w protokole przesłuchania. Brak dokumentu tożsamości również zostanie odnotowany.

Zgodnie z przepisem art. 148a k.p.k. w protokole przesłuchania świadka nie zamieszcza się danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy świadka (pokrzywdzonego) uczestniczącego w czynności (anonimizacja). Dane te zamieszcza się w załączniku do protokołu, który przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie. Przepis ten nie dotyczy miejsca pracy świadka będącego funkcjonariuszem publicznym, składającego zeznanie w związku z pełnioną funkcją, chyba że przeprowadzający czynność w postępowaniu przygotowawczym albo przewodniczący składu orzekającego przeprowadzającego czynność uzna, iż dla dobra postępowania karnego nie powinno ono zostać zamieszczone w protokole. Nadmienić należy, że jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania i miejsca pracy

świadków (pokrzywdzonych) zawarte są w dokumentach innych niż protokoły, to dokumenty te, w całości lub w części, w jakiej zawierają te dane, przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy. Do akt sprawy załącza się wówczas uwierzytelnione kserokopie dokumentów lub ich części, sporządzone w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z tymi danymi.

Niemniej obowiązujące przepisy (art. 148a § 4 k.p.k.) umożliwiają odstąpienie od anonimizacji danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy świadka (pokrzywdzonego):

a) jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania lub miejsca pracy pokrzywdzonego lub świadka:

- są podejrzanemu znane;
- stanowią równocześnie miejsce prowadzenia działalności gospodarczej przez pokrzywdzonego lub świadka i dane te zostały przekazane do publicznej wiadomości do właściwego rejestru lub ewidencji,

b) z powodu oczywistego braku potrzeby ochrony danych dotyczących miejsca zamieszkania lub miejsca pracy pokrzywdzonego lub świadka z uwagi na charakter sprawy.

Świadek jest uprzedzany o prawie do odmowy składania zeznań (wynikającym z treści art. 182 k.p.k.) oraz o prawie do odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania (wynikającym z treści art. 183 k.p.k. oraz art. 185 k.p.k.), jeżeli ujawnia się okoliczności objęte tymi przepisami (art. 191 § 2 k.p.k.).

W toku przesłuchania świadek ma zapewnioną swobodę wypowiedzi, lecz po niej następuje zazwyczaj faza zadawania pytań i odpowiedzi świadka na poszczególne pytania. Rolą przesłuchującego jest bowiem uzyskanie spójnego zeznania z przebiegu zdarzenia oraz uzyskanie dokładnej informacji dotyczącej czasu, miejsca i okoliczności zdarzenia, wyglądu sprawców, ich cech charakterystycznych i zachowania, osób pokrzywdzonych, innych świadków, opisu utraconych przedmiotów itp. Pytania zadawane przez przesłuchującego mogą być protokolowane, zwłaszcza gdy dotyczą kwestii kluczowych dla wyjaśnienia okoliczności zdarzenia będącego przedmiotem postępowania.

W protokole przesłuchania świadka przyjmuje się jako formę gramatyczną relacji przesłuchiwanego pierwszą osobę czasu przeszłego i zamieszcza się (możliwie dokładnie) charakterystyczne określenia lub zwroty użyte przez osobę przesłuchiwaną oraz wzmianki dotyczące szczególnego zachowania się tej osoby (regulaminie z zasadą określoną w § 150 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 kwietnia 2016 r. Regulamin wewnętrzny urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, Dz. U. poz. 508).

Świadek powinien mieć świadomość, że przesłuchujący zamieści w protokole charakterystyczne, użyte przez niego, określenia lub zwroty, może też zawrzeć w protokole adnotację o zachowaniu się świadka w trakcie czynności przesłuchania oraz będzie oceniał szczerść i wiarygodność jego relacji, próbując zidentyfikować wypowiedzi nieszczerze.

Każdą stronę protokołu przesłuchania świadka, niezwłocznie po zakończeniu czynności, podpisują wszystkie osoby biorące udział w czynności. Puste miejsca w protokole z czynności, przesłuchujący zakreśla w sposób uniemożliwiający ich późniejsze wypełnienie. Niedopuszczalne jest wymazywanie, zamazywanie lub w inny sposób czynienie nieczytelnym pierwotnego zapisu w protokole. Tekst błędny powinien zostać przekreślony, zaś skreślenia oraz poprawki i uzupełnienia poczynione w protokole zostaną omówione (opisane) na końcu protokołu (art. 151 § 1 k.p.k.).

Jeżeli podczas przesłuchania policjant poweźmie wątpliwości co do stanu psychicznego świadka, jego rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego spostrzeżeń, przerwie przesłuchanie świadka i zwróci się do prokuratora z wnioskiem o zarządzenie przesłuchania przy udziale biegłego lekarza lub psychologa.

W przypadku kiedy zachodzi potrzeba przesłuchania świadka niewładającego językiem polskim, protokoły z tej czynności sporządza się z udziałem tłumacza, a jeżeli jest to osoba głuchoniema z udziałem biegłego daktylogo (art. 204 k.p.k.). Władanie językiem oznacza taką jego znajomość, która pozwala na swobodne komunikowanie się. Nie chodzi tu zatem o znajomość bierną, polegającą na pojmowaniu komunikatów, ale o znajomość czynną, rozumianą jako aktywne i swobodne posługiwanie się językiem polskim. Warunkiem uzasadniającym potrzebę wezwania tłumacza jest stwierdzenie, że osoba przesłuchiwana bądź nie rozumie w stopniu dostatecznym zadawanych jej pytań, bądź z powodu słabej znajomości języka polskiego nie może sformułować myśli odtwarzającej przebieg zdarzeń, stanowiących przedmiot przesłuchania.

Możliwe jest wykorzystanie środków technicznych podczas czynności przesłuchania świadka. Jeżeli względy techniczne nie stoją na przeszkodzie, przebieg czynności protokolowanych może być utwalony za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, o czym należy przed uruchomieniem urządzenia uprzedzić osoby uczestniczące w czynności (art. 147 k.p.k.).

Świadek nie ma uprawnienia do „nagrywania” przebiegu przesłuchania za pomocą własnego urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, czyli np. telefonu lub dyktafonu. Zasady utwalania przebiegu czynności protokolowanych także za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, określa kodeks postępowania karnego i żaden przepis tego kodeksu nie uprawnia przesłuchiwanego do „nagrywania” przesłuchania.

Polska procedura karna przewiduje też możliwość przesłuchiwanie świadków przebywających za granicą. Odbywa się to w drodze pomocy prawnej, realizowanej za pośrednictwem zagranicznej policji, prokuratury i sądów.

Przesłuchanie powinno być jednorazowe, chyba że ujawnione zostaną nowe okoliczności uzasadniające kolejne przesłuchanie tej samej osoby.

W sposób szczególnie traktowani są pokrzywdzeni przestępstwami seksualnymi określonymi w art. 197–199 k.p.k. Ich przesłuchanie w charakterze świadka zarezerwowane zostało dla sądu i prowadzone jest w warunkach zapewniających pokrzywdzonemu odpowiedni komfort psychiczny, między innymi poprzez odpowiednie przygotowanie do tego celu pomieszczeń.

W warunkach, o których wspomniano wyżej, Sąd przesłuchiwał będzie w charakterze świadka, także:

- małoletnich poniżej 15 roku życia pokrzywdzonych przestępstwem z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przestępstwem przeciwko wolności, wolności seksualnej i obyczajowości oraz przestępstwem przeciwko rodzinie i opiece,
- małoletnich powyżej 15 roku życia pokrzywdzonych przestępstwem z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przestępstwem przeciwko wolności, wolności seksualnej i obyczajowości oraz przestępstwem przeciwko rodzinie i opiece, gdy zajdzie uzasadniona obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na ich stan psychiczny,
- małoletnich poniżej 15 roku życia świadków przestępstwem z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przestępstwem przeciwko wolności, wolności seksualnej i obyczajowości oraz przestępstwem przeciwko rodzinie i opiece, jeżeli zeznania tego świadka będą istotne dla rozstrzygnięcia sprawy.

7. Czym jest okazanie i konfrontacja z udziałem świadka?

Na odrębne omówienie zasługują dwie ważne czynności procesowe z udziałem świadka, stanowiące szczególnie formę składania zeznań konfrontacja oraz okazanie.

Zgodnie z kodeksem postępowania karnego, jeżeli pomiędzy zeznaniami świadków lub między zeznaniem świadka a wyjaśnieniami podejrzanego istnieją istotne sprzeczności, osoby przesłuchiwane mogą być konfrontowane w celu wyjaśnienia tych sprzeczności (art. 172 k.p.k.). Konfrontacja polega na bezpośrednim i jednoczesnym przesłuchaniu co najmniej dwóch osób, których zeznania lub wyjaśnienia złożone wcześniej są ze sobą sprzeczne co do istotnych faktów, gdy może mieć to bezpośredni wpływ na ustalenie stanu faktycznego. W przypadkach przestępstw szczególnie dotkliwych dla pokrzywdzonego, konfrontacja pokrzywdzonego z podejrzanym jest ograniczona do sytuacji wyjątkowych. Jeżeli podczas konfrontacji świadek zmienia swoje poprzednie zeznanie, będzie musiał wyjaśnić powody tej zmiany. Zasadą jest, że w toku konfrontacji nie może dojść do nawiązania bezpośredniej rozmowy między konfrontowanymi osobami.

Przeprowadzenie konfrontacji obliuguje prowadzącego czynność do uprzedniego, starannego przygotowania się, poprzez analizę protokołów przesłuchań konfrontowanych osób, określenie zagadnień mających być przedmiotem konfrontacji, właściwy ze względu na okoliczności sprawy dobór miejsca i czasu konfrontacji, określenie kolejności wypowiedzi osób konfrontowanych itp. Z konfrontacji sporządza się protokół.

Natomiast czynność okazania polega na tym, że osobie przesłuchiwanej można okazać inną osobę, jej wizerunek lub rzecz w celu jej rozpoznania. Okazanie powinno być przeprowadzone tak, aby wykluczyć sugestie (art. 173 k.p.k.).

W zależności od założeń taktycznych postępowania i od warunków, jakie można zapewnić, okazanie następuje bezpośrednio (poprzez przedstawienie rozpoznającemu naocznie określonej osoby lub rzeczy) lub pośrednio (poprzez przedstawienie utrwalonego na nośniku wizerunku w postaci obrazu, fotografii lub głosu, a także rysunku, rekonstrukcji albo modelu).

Świadek może złożyć wniosek, aby czynność okazania, w trakcie której są mu okazywane inne osoby w celu rozpoznania, przeprowadzona została w sposób wykluczający możliwość rozpoznania osoby świadka przez osobę rozpoznawaną (art. 173 § 2 k.p.k.). Wówczas może zostać użyty sprzęt elektroniczny, wizjer, lustro obserwacyjne lub inny środek pozwalający na dokonanie okazania w sposób wykluczający ujawnienie osobom nieuprawnionym tożsamości osoby przesłuchiwanej. Z okazania sporządza się protokół.

Czynność okazania jest regulowana przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie warunków technicznych przeprowadzenia okazania (Dz. U. z 2003 r. Nr 104, poz. 981).

Świadek może zostać poproszony o udział w czynności zwanej eksperymentem procesowym (art. 211 k.p.k.), przeprowadzanej w celu sprawdzenia, czy przestępstwo mogło być popełnione w określonych warunkach oraz ustalenia, czy określona osoba mogła w danych warunkach popełnić przestępstwo, czy przestępstwo mogło być popełnione w określony sposób, a także w celu sprawdzenia możliwości wystąpienia określonych skutków przestępstwa w rezultacie działania sprawcy, ujawnienia dowodów przestępstwa, sprawdzenia prawdziwości zeznań lub wyjaśnień, wyjaśnienia sprzeczności w zeznaniach bądź wyjaśnieniach itp.

Z udziałem świadka można też przeprowadzić wizję lokalną, wykorzystując złożone przez niego zeznania w celu potwierdzenia popełnienia przestępstwa w określonym miejscu lub w określony sposób, upewnienia się, czy opis miejsca, przedstawiony przez składającego wyjaśnienia lub zeznania, jest zgodny z rzeczywistością, odszukania narzędzi oraz przedmiotów pochodzących z przestępstwa itp. Wszystkie te czynności wymagają spisania protokołu.

Uczestnictwo świadka w okazaniu, konfrontacji, eksperymencie procesowym czy też w wizji lokalnej to szczególne formy składania zeznań. Znajdują tu zatem zastosowanie wszystkie prawa i obowiązki świadka, które zostały omówione w poprzednich rozdziałach.

8. Świadek incognito (świadek anonimowy)

Polskie prawo zna i wykorzystuje instytucję świadka anonimowego, zwanego też świadkiem incognito (art. 184 k.p.k.), stosowaną w sytuacji, gdy zachodzi uzasadniona obawa zagrożenia życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej. Wówczas sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może wydać postanowienie o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienia tożsamości świadka, w tym danych osobowych o ile nie mają one znaczenia dla rozstrzygnięcia w sprawie. Postępowanie w tym zakresie toczy się wówczas bez udziału stron i objęte jest tajemnicą o klauzuli „tajne” lub „ściśle tajne” (§ 1). W razie wydania takiego postanowienia, tożsamość świadka pozostaje do wyłącznej wiadomości sądu i prokuratora, a gdy zachodzi taka konieczność, również funkcjonariusz Policji prowadzącego postępowanie. Protokół przesłuchania świadka wolno udostępnić oskarżonemu lub obrońcy tylko w sposób uniemożliwiający ujawnienie wskazanych okoliczności (§ 2).

Świadka anonimowego przesłuchuje prokurator, a także sąd, który może zlecić wykonanie tej czynności sędziemu wyznaczonemu ze swojego składu w miejscu i w sposób uniemożliwiający ujawnienie tożsamości świadka, w tym z użyciem urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość. W przesłuchaniu świadka przez sąd lub sędziego wyznaczonego mają prawo wziąć udział prokurator, oskarżony i jego obrońca (§3 i §4).

Na postanowienie w sprawie zachowania w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, świadkowi i oskarżonemu, a w postępowaniu przed sądem także prokuratorowi, przysługuje w terminie 3 dni prawo do zażalenia. Postępowanie dotyczące zażalenia toczy się bez udziału stron i objęte jest tajemnicą państwową (§5).

Jeżeli okaże się, że w czasie wydania postanowienia, o którym mowa w § 1, nie istniała uzasadniona obawa zagrożenia życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego

najbliższej albo że świadek złożył świadomie fałszywe zeznania lub nastąpiło jego ujawnienie, prokurator w postępowaniu przygotowawczym, a w postępowaniu sądowym sąd na wniosek prokuratora, może uchylić to postanowienie. Wówczas protokół przesłuchania świadka podlega ujawnieniu w całości.

Sposób i warunki składania wniosku o wydanie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, przesłuchania świadka, co do którego wydano to postanowienie, sporządzania, przechowywania i udostępniania protokołów przesłuchania tego świadka, a także dopuszczalny sposób powoływania się na jego zeznania w orzeczeniach i pismach procesowych, mając na uwadze zapewnienie właściwej ochrony tajemnicy przed nieuprawnionym ujawnieniem, reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka (Dz. U. z 2003 r. Nr 108, poz. 1024 i z 2015 r. poz. 1408). Należy podkreślić, że zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka anonimowego jest realne tylko wówczas, gdy na podstawie treści jego zeznań rzeczywiście nie można zorientować się, kim faktycznie jest świadek. Dlatego też świadkiem anonimowym nie powinien być pokrzywdzony.

9. Świadek koronny

W polskim prawie istnieje również instytucja tzw. świadka koronnego, która została szczegółowo uregulowana w ustawie z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1197).

Świadek koronny to podejrzany, który został dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka przez sąd, na wniosek prokuratora. Instytucję świadka koronnego stosuje się jedynie wyjątkowo i w sprawach szczególnej wagi. Dowód z zeznań świadka koronnego można dopuścić tylko w odniesieniu do najpoważniejszych przestępstw, a w szczególności działań wymierzonych w przestępczość zorganizowaną (przy spełnieniu warunków określonych w ustawie).

Przepisów ustawy nie stosuje się do podejrzanego, który usiłował popełnić albo popełnił zbrodnię zabójstwa lub współdziałał w popełnieniu takiej zbrodni, nakłaniał inną osobę do popełnienia czynu zabronionego w celu skierowania przeciwko niej postępowania karnego, kierował zorganizowaną grupą albo związkiem mającym na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego.

„Nagrodą” za współpracę z wymiarem sprawiedliwości dla świadka koronnego jest to, że nie podlega karze za przestępstwo, w którym uczestniczył, a które jako świadek koronny ujawnił. W przypadku zagrożenia życia lub zdrowia świadka koronnego bądź osoby dla niego najbliższej, mogą oni zostać objęci ochroną osobistą, a także uzyskać pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 października 2006 r. w sprawie udzielania ochrony i pomocy świadkom koronnym i innym uprawnionym osobom (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1054).

Świadkowi koronnemu nie przysługują uprawnienia wynikające z art. 182–185 k.p.k., nie może więc odmówić składania zeznań ani odpowiedzi na poszczególne pytania.

10. Pomoc dla świadka

Obowiązująca od dnia 8 kwietnia 2015 r. ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. poz. 21) wprowadziła instrumenty mające na celu zwiększenie bezpieczeństwa pokrzywdzonych i świadków uczestniczących w postępowaniu karnym oraz osób im najbliższych. Określa ona zasady, warunki i zakres zastosowania środków ochrony i pomocy, które mogą być stosowane po spełnieniu ustawowych przesłanek.

Środkami ochrony i pomocy mogą być:

- a) **ochrona na czas czynności procesowej**, która może być udzielona w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia osoby chronionej;
- b) **ochrona osobista**, przewidywana do zastosowania, gdy zachodzi wysoki stopień zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby chronionej w związku z postępowaniem karnym lub karnym skarbowym, jeżeli zachodzi

konieczność długotrwałej ochrony, w sprawach, których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego, oraz w sprawach o przestępstwa określone w art. 197 § 1 i 2 oraz art. 207 k.k., a w szczególnie uzasadnionych przypadkach także w innych sprawach;

- c) **pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu oraz związana z nią pomoc finansowa** na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, potrzeb mieszkaniowych lub na uzyskanie świadczeń opieki zdrowotnej – mająca zastosowanie w sprawach, których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach także w innych sprawach, gdy zachodzi konieczność długotrwałej ochrony, a inne środki ochrony i pomocy mogą być niewystarczające.

Podmiotem uprawnionym do oceny przesłanek wynikających z ustawy i zastosowania środków ochrony i pomocy jest komendant wojewódzki (Stołeczny) Policji, w którego okręgu osoby chronione przebywają, m. in. na pisemny wniosek pokrzywdzonego lub świadka.

Zakończenie

Policja, sama nie tworząc prawa, stoi na straży jego przestrzegania w granicach przez to prawo wyznaczonych.

Służy nam do tego szereg sformalizowanych procedur, których stosowania musimy bezwzględnie przestrzegać. Mamy przy tym świadomość, że dla przeciętnego człowieka nie zawsze są one zrozumiałe, a konieczności uczestniczenia w policyjnych czynnościach często towarzyszą silne emocje.

Mamy nadzieję, że lektura niniejszego poradnika uczyniła nasze procedury bardziej zrozumiałymi, przybliżyła ich istotę, sens i cel. Nie jest przy tym możliwe, aby opisać każdą sytuację, jaka może się pojawić w toku dochodzenia czy śledztwa, ponieważ nigdy nie ma dwóch jednakowych spraw.

Na podobnych zasadach, jakie zostały opisane w naszym poradniku, możesz uczestniczyć w postępowaniu karnym nie tylko z udziałem Policji. Możesz zostać wezwany do złożenia zeznań przez inne uprawnione do tego organy, w szczególności Straż Graniczną, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne itp. w zakresie ich właściwości.

Należy pamiętać, że każde wezwanie przez uprawnione organy do udziału w czynnościach jest w rzeczywistości prośbą o pomoc.

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 14 kwietnia 2016 r.

Poz. 515

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI

z dnia 13 kwietnia 2016 r.

w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka w postępowaniu karnym

Na podstawie art. 300 § 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. poz. 555, z późn. zm.¹⁾) zarządza się, co następuje:

§ 1. Określa się wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka w postępowaniu karnym, stanowiący załącznik do rozporządzenia.

§ 2. Traci moc rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka w postępowaniu karnym (Dz. U. poz. 873).

§ 3. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 15 kwietnia 2016 r.

Minister Sprawiedliwości: *Z. Ziobro*

---

¹⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1999 r. poz. 931, z 2000 r. poz. 580, 717, 852 i 1027, z 2001 r. poz. 1071 i 1149, z 2002 r. poz. 676, z 2003 r. poz. 155, 1061 i 1188, z 2004 r. poz. 514, 626, 889, 2405 i 2641, z 2005 r. poz. 70, 461, 680, 821, 1181, 1203, 1363, 1416 i 1479, z 2006 r. poz. 118, 467, 659, 708, 711, 1009, 1013, 1192, 1647 i 1648, z 2007 r. poz. 116, 432, 539, 589, 664, 766, 849 i 903, z 2008 r. poz. 162, 648, 686, 802, 1133, 1308, 1344, 1485, 1571 i 1651, z 2009 r. poz. 39, 104, 171, 585, 716, 1051, 1178, 1323, 1375, 1474 i 1589, z 2010 r. poz. 46, 626, 669, 826, 842, 1228 i 1307, z 2011 r. poz. 245, 246, 273, 654, 678, 829, 1135, 1280, 1430, 1431, 1438 i 1645, z 2012 r. poz. 886, 1091, 1101, 1327, 1426, 1447 i 1529, z 2013 r. poz. 480, 765, 849, 1247, 1262, 1282 i 1650, z 2014 r. poz. 85, 384, 694, 1375 i 1556, z 2015 r. poz. 21, 290, 396, 1185, 1186, 1334, 1788, 1855 i 2281 oraz z 2016 r. poz. 178 i 437.

WZÓR

POUCZENIE O UPRAWNIENIACH I OBOWIĄZKACH ŚWIADKA W POSTĘPOWANIU KARNYM

W postępowaniu karnym świadek posiada wymienione poniżej uprawnienia i obowiązki:

1. Każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania (art. 177 § 1)¹⁾. W pilnych wypadkach wezwanie może nastąpić telefonicznie albo w inny sposób (art. 137). Usprawiedliwienie nieobecności z powodu choroby jest możliwe wyłącznie po przedstawieniu zaświadczenia wystawionego przez lekarza sądowego. Inne zwolnienie jest w tym wypadku niewystarczające (art. 117 § 2a). Świadcowi przysługuje zwrot kosztów stawiennictwa na wezwanie (art. 618a–618e). Nieusprawiedliwione niestawiennictwo może spowodować nałożenie kary pieniężnej, zatrzymanie lub areszt (art. 285–287).

2. W wyjątkowych sytuacjach przesłuchanie świadka może nastąpić w drodze wideokonferencji (art. 177 § 1 i art. 390 § 3).

3. Jeżeli świadek nie może się stawić na wezwanie z ważnego powodu (np. choroby), można go przesłuchać w miejscu jego pobytu (art. 177 § 1a i 2).

4. Jeżeli istnieje wątpliwość co do stanu psychicznego lub rozwoju umysłowego świadka, przesłuchanie może odbyć się z udziałem biegłego lekarza lub psychologa (art. 192 § 2). Za zgodą świadka można go poddać badaniom lub oględzinom ciała (art. 192 § 4), a bez jego zgody pobrać odciski palców, wymaz z śluzówki policzków, włosy, ślinę, próby pisma, zapach, wykonać fotografie lub nagrać głos (art. 192a § 1).

5. Przesłuchanie świadka w zakresie informacji tajnych lub ściśle tajnych może być przeprowadzone tylko po zwolnieniu go przez uprawnionego przełożonego od obowiązku zachowania tajemnicy (art. 179 § 1). Świadek może odmówić zeznań w zakresie informacji zastrzeżonych lub poufnych albo tajemnicy zawodowej, chyba że sąd lub prokurator zwolni go od obowiązku zachowania tajemnicy (art. 180 § 1). Przesłuchanie w zakresie tajemnicy notarialnej, adwokackiej, tajemnicy rady prawnego, doradcy podatkowego, tajemnicy lekarskiej, dziennikarskiej lub statystycznej może nastąpić tylko wtedy, gdy jest to niezbędne, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu (art. 180 § 2). Zwolnienie dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy nie może obejmować identyfikacji autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego podobnego materiału ani identyfikacji osób, które zastrzegły swoje dane, chyba że chodzi o przestępstwa, wobec których istnieje obowiązek denuncjacji (art. 180 § 3 i 4). W tych wypadkach sąd przesłuchuje świadka na niejawniej rozprawie (art. 181 § 1).

6. Osoba najbliższa dla oskarżonego (np. małżonek, rodzic, dziecko, osoba pozostająca we wspólnym pożyciu) może odmówić zeznań. Prawo odmowy zeznań przysługuje także świadkowi, który w innej sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem (art. 182 § 1 i 3). Świadek może skorzystać z prawa odmowy złożenia zeznań do chwili rozpoczęcia pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym; poprzednio złożone zeznanie nie może wówczas służyć za dowód (art. 186 § 1).

7. Świadek może odmówić odpowiedzi na pytanie, jeżeli odpowiedź mogłaby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność karną (art. 183 § 1). Można zwolnić od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania świadka pozostającego z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym (art. 185). Świadek może żądać, aby rozprawa była niejawną, jeżeli treść zeznań mogłaby narazić świadka lub osobę dla niego najbliższą na hańbę (art. 183 § 2).

8. Świadek, który nie ukończył 15 lat i zeznaje w sprawie o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby, przestępstwo na tle seksualnym lub przeciwko rodzinie lub jest pokrzywdzonym przestępstwem przeciwko wolności, jest przesłuchiwany tylko raz przez sąd, w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju. Przesłuchanie jest nagrywane. Może być on również przesłuchany przy zastosowaniu wideokonferencji. Tylko wyjątkowo można go przesłuchać ponownie (art. 185a, art. 185b i art. 185d).

9. Świadek pokrzywdzony przestępstwem zgwałcenia albo wykorzystania seksualnego jest przesłuchiwany przez sąd, a jeżeli składa ustne zawiadomienie o przestępstwie wobec prokuratora lub policjanta – wskazuje tylko najważniejsze fakty i dowody (art. 185c § 1). Przesłuchanie przed sądem jest nagrywane i nie powinno być powtarzane. W razie ponownego przesłuchania na wniosek pokrzywdzonego przesłuchanie można przeprowadzić w drodze wideokonferencji (art. 185c § 2 i 3).

¹⁾ Jeżeli nie wskazano innej podstawy prawnej, przepisy w nawiasach oznaczają odpowiednie artykuły ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. poz. 555, z późn. zm.).

10. Danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy świadka nie ujawnia się w aktach sprawy. Zamieszcza się je w odrębnym załączniku wyłącznie do wiadomości organu prowadzącego postępowanie i ujawnia tylko wyjątkowo (art. 148a). W razie niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub jego najbliższych, można zachować w tajemnicy także tożsamość świadka (art. 184 – tzw. świadek anonimowy).

11. W razie zagrożenia dla życia lub zdrowia świadka lub jego najbliższych mogą oni otrzymać ochronę Policji na czas czynności procesowej, a jeżeli stopień zagrożenia jest wysoki, mogą oni otrzymać ochronę osobistą lub pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu. Wniosek o udzielenie ochrony kieruje się do komendanta wojewódzkiego Policji za pośrednictwem organu prowadzącego postępowanie albo sądu (art. 1–17 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. z 2015 r. poz. 21)).

12. Świadek i jego najbliżsi mogą otrzymać bezpłatną pomoc prawną i psychologiczną w Sieci Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przepęstwem (art. 43 § 8 pkt 2a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. poz. 557, z późn. zm.)).

www.mswia.gov.pl

"Razem bezpieczniej"
www.razembezpieczniej.mswia.gov.pl

ISBN 978-83-946902-5-0